

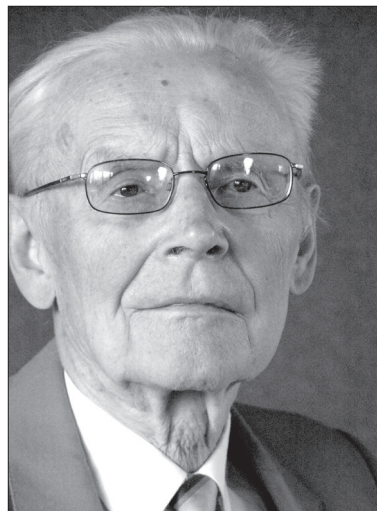
mologijos, vienos mėgstamiausių tyrimo sričių. Šįkart etimologizuoja daugiausia tikrinius vardus, ypač vietovardžius, pvz., aiškinta kilmė tokių vietų pavadinimų, kaip *Trāakai* (*Blt* 41, 2006, 507t.; argumentuojama autentišką formą buvus galūninio kirčio), *Medvėgalis*, *Tvėrai* (*Blt* 42, 2007, 64–68); *Girgždūtė*, *Krāžiai*, *Šatrijā*, *Vařniai* (*Blt* 43, 2008, 93–98); ežero pavadinimo *Galvys/ Gálvė* (*Blt* 41, 2006, 508tt.).

Savo mokslo darbus pradėjęs straipsniu, skirtu dešimtainei indoeuropiečių skaitvardžių sistemai (Вопросы языкознания 4, 1956, 53–59), indoeuropeistine publikacija apie ugnies pavadinimus (*Blt* 43, 2008, 431–436) mokslo kelią ir baigė. Tarp Profesoriaus išnagrinėtų ugnies pavadinimų yra ir prūsų *panno*, žodis, menantis žilą senovę. Kadangi prūsistika buvo didžioji Mažiulio kaip tyrėjo meilė, su juo, atstovavusiu ištisam baltistikos pusamžiui, prūsų žodžiais dera ir atsisveikinti: *madli-mai tebbei, mukinewis, prābutskan packan*.

Bonifacas STUNDŽIA
[bonifacas.stundzia@flf.vu.lt]

VYTAUTAS SIRTAUTAS
(1921 06 10–2008 12 29)

Tyliai išėina tarpukario Lietuvos išugdyma mokslininkų karta, kuriai mokslas, dėstymas studentams buvo ne proziškas žodis *darbas*, o *pašaukimas*: gyvenimas skirtas *mąstyti*, raginant ir kitus taip elgtis. Gežtant 2008 metams, gruodžio 29 dieną, mūsų atmintyje ir knygų la-

puose liko Šiaulių universiteto profesorius Vytautas Sirtautas.

Vytautas Sirtautas gimė 1921 m. birželio 10 d. Raseinių valsčiaus Aūkštaišlynio kaime. 1941 m. baigė Raseinių gimnaziją, kurioje mokydamasis spausdino straipsnelius, eilėraščius tarpukario Lietuvos spaudoje („Žvaigždutėje“, „Karyje“ ir kt.), karo metais mokytojavo. Baigus gimnaziją prasidėjo Mokytojo darbas: iš pradžių – Kebiškių pradžios mokykloje, vėliau – Girkalnio progimnazijos mokytojas, Raseinių suaugusiųjų progimnazijos direktorius, artėta prie Vilniaus – dirbta ir Naujosios Vilnios gimnazijos mokytoju, dėstyto lietuvių, lotynų, vokiečių, prancūzų kalbos. Vytautas Sirtautas gimęs būti filologu: ne tik bendradarbius, bet ir visus Jį pažinojusius stebino retai pasitaikanti dovana – poligloto gebėjimai, „persekiojęs“ noras apmąstyti, lyginti daugybę kalbų. 1945 metais pradėjo studijuoti Vilniaus universitete: pradžioje pasirinkęs

pedagogiką ir psichologiją, vėliau perėjo į lietuvių kalbą ir literatūrą. Studijuodamas darbavosi Lietuvių kalbos institute prie Lietuvių kalbos žodyno antrojo ir trečiojo tomų (parašyti straipsniai *gairė – gaisuoti, gardus – garsus, gerbti – gerovė* ir kt.). Kaip pažymėjo Kazimieras Župerka, tas darbas – savotiška mūsų kultūros „baltoji dėmė“, perredaguojant žodynus pagal sovietinius reikalavimus rašiusiųjų „pagal senąją instrukciją“ pavardės nebepaminėtos.

Baigus Vilniaus universitetą septyneri metai prabėgo Klaipėdoje – dėstyta mokytojų seminarijoje (vėliau tapusioje pedagogine mokykla), mokytojų institute, 1951–1956 m. dirbta Klaipėdos mokytojų instituto vyresniuoju dėstytoju, lietuvių kalbos ir literatūros katedros vedėju. Atrodo, kad Vytautui Sirtautui nuolat „grėsi“ patekti į vadovo kėdę, pvz., nuo 1956 m., kada persikelta į Šiaulius, vienerius metus teko vadovauti fakultetui, dar vienerius – Lietuvių kalbos katedrai. Tačiau mieliau dirbtas mokslinis ir pedagoginis darbas: 1969 m. apginta filologijos mokslų kandidato (dabar vadintųsi – daktaro) disertacija „Veiksmožodinis tarinys dabartinėje literatūrinėje lietuvių kalboje“ (solidus 500 p. veikalas), išleistas mokomosios knygos „Sakinio dalys: Problematika, pagrindinės sąvokos“ (1976; 1981), „Pagrindinių sakinio dalių derinimas: Vientisinio sakinio gramatinės struktūros analizė“ (1978), su bendraautoriumi Česiu Grenda išleistas vadovėlis aukštajai mokyklai „Lietuvių kalbos sintaksė“ (1988). Nesikratyta mokslinio organizacinio darbo: 1959–1961 m. Profesorius buvo Pedagoginio instituto mokslų darbų atsakingasis sekretorius,

„Humanitarinių mokslų“ pirmojo tomo (1961) sudarytojas (sustabdyta darbų leidyba atgaivinta mūsų dienomis). Vadovauta Pedagoginio instituto mokslų komisijai, studentų mokslinei draugijai.

Be mokslinių straipsnių, knygų bei vadovėlių, skirtų aukštajai mokyklai, minėtini vadovėliai mokykloms (pirmasis, skirtas 4 klasei, išleistas kartu su J. Jurkoniu dar 1967 m.), kuriuos derėtų įvardyti *Sirtautų šeimos darbais* (kartu su žinoma pedagoge žmona Jūrate Sirtautiene, sūnumi Vytautu, KU docentu): „Parama lituanistui“ (1990), ne vieno leidimo sulaukusios „Teksto paslaptys“ (1995), lietuvių kalbos vadovėliai 5 ir 6 klasei. Vadovėliai buvo įvertinti Švietimo ir mokslo ministerijos, Atviros Lietuvos fondo premijomis.

2001 m. Profesorius tapo Stasio Šalkauskio premijos, įsteigtos Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto tarybos ir skiriamos iškiliems mokslui, meno, tautinės kultūros puoselėtojams, laureatu. O 2008 m. gruodžio 12 d. Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinėje mokykloje, kurioje daugelį metų dirbo Profesoriaus žmona mokytoja ekspertė Jūratė Sirtautienė, atidaryta Sirtautų klasė – gražesnio įvertinimo žmonėms, save atidavusiems Šiaulių ir visos Lietuvos kultūrai, neįmanoma sumanyti. Beje, filosofas Stasys Šalkauskis Profesorių domino ir kaip mokslinio darbo metodikos pradininkas, apie tai rašyta 1997 m. publikuotame straipsnyje. Iš viso Sirtauto bibliografijoje priskaičiuojama apie 200 darbų.

Vytautas Sirtautas stažavosi Rygos ir Prahos universitetuose, dalyvavo daugelyje mokslinių konferencijų, skaitė jose pranešimus.

Profesoriui teko eiti įvairių visuomeninių pareigų: „Kalbotyros“ redaktorių kolegijos narys (1966–1982), Švietimo ministerijos Mokslinės metodinės tarybos Lietuvių kalbos mokymo komisijos narys (1962–1983), Lietuvių kalbos draugijos Šiaulių skyriaus periodinio leidinio „Kalbos aktualijos“ redaktorių kolegijos narys (nuo 1983 m.), Esperantininkų draugijos Lietuvos skyriaus valdybos narys (1979–1983), Mokslininkų sąjungos narys, Pasaulio lituanistų bendrijos narys... Daugybė paskaitų skaityta jaunųjų lektorių mokykloje, pedagogų kvalifikacijos kėlimo kursuose.

Nepaisant aktyvaus dalyvavimo mokslo gyvenime, Profesorius, atrodo, tikruoju savo gyvenimo tikslu laikė pedagogiką. Paskaitas, kaip prisimena studentai, skaitydavęs be konspektų, o tokios paskaitos reikalauja atidaus išankstinio apgalvojimo, susikaupimo. Būdavo analizuojama ne vien kalbų klasifikacija ar tarinio rūšys – neretai mintis nuklysdavusi į tolimas nuo kalbotyros sritis. Todėl studentai išigudrinę: vieną konspektų puslapį skirdavę, pvz., sintaksei, o kitą – gyvenimo apmąstymams. 1998 m. skaitydamas pranešimą konferencijoje „Bažnytinė knyga – tautos kultūros paveldo dalis“ pabrėžė, kad vysk. Motiejaus Valančiaus laikais, palyginti su dabartinais, „buvo keliamos kitokios mintys, žmonės palinko į raštą ir knygą“. Šiandien tokių norų nebelikę, todėl iškyla uždavinys gelbėti Lietuvą nuo abejingumo ir apatijos.

Profesorius turėjo polinkį stebėti kerštinis kalbos reiškinius, apmąstyti juos,

klasifikuoti. Kurį laiką gydėsis intensyvios slaugos skyriuje grįžęs į katedrą pasidžiaugė: buvusi gera proga ramiai apmąstyti sintagmatikos ir paradigmaticos santykius. Nepaisant išorinio „išsiblašymo“, apmąstymo detalės neretai stebina ypatingu „išsiklausymu“ į kalbos reiškinius, pvz., aptardamas tarinio formos pasirinkimą, nurodo tarinio poziciją ir veiksnio struktūrą: kadangi prepozicinis tarinys labiau primenąs pažyminį, jis tarsi pažyminys derinamas su artimiausiu veiksniu. Traukė amžinos temos: taip, matyt, atsiradęs straipsnis „Kūnas, siela ir kitos sąvokos“ (2000). Kaip ir santykiuose su studentais bei kolegomis, svarstydamas bendrinės kalbos normas buvo tolerantiškas, o toleranciją grindė normos tradicijos (stabilumo) ir vartosenos derinimu: svarbiausia esą nepažeisti kalbos sistemos (straipsnis „Šitas medis vadinasi ąžuolas“).

Profesorius mėgdavo grįžti prie jaunystės pomėgio – poezijos, labiausiai iš visų menų, anot L. Hjelmslevo, sutaukančios žmogų su savimi. Kartais paskelbdavo straipsnį, pvz., „Kalba kaip poezija“ (1990), dažniau – gyvos poezijos posmą. Paskutinis Profesoriaus rankose vartytas leidinys – eilėraščių knyga „Dunksi laiko žingsniai nebylūs“ (2008), kurioje apmąstoma laiko tėkmė, nuklystama į mitologines epochas.

Prieš keliolika metų akad. Aleksas Girdenis Vytautą Sirtautą pelnytai pavadino „vienu mokyčiausių žemaičių“, o geriausiai Profesorių yra apibūdinęs Jo mokinsys prof. habil. dr. Kazimieras

Župerka: „Profesorius Vytautas Sirtautas yra ne tik žinomas mokslininkas, taręs ypač svarų lietuvių kalbos sintaksės mokslo žodį, jis – viena ryškiausių mūsų laiko asmenybių, žavinti bendradarbius, studentus, mokytojus, visus jį artimiau pažįstančius didžiuliu išsimokslinimu, inteligencija, traukianti savitu humoru, tolerancija“. Dėl šios traukos visa šeima – dukra Jūratė bei sūnus Vytautas – liko didžiojoje Sirtautų lituanistinėje orbitoje.

LITERATŪRA

Vytautas Sirtautas. Bibliografinė rodyklė, Šiauliai, 1999; V. Sirtautas, R. Petkevičienė, Č. Grenda, *Rinkiniai kalbotyros straipsniai*, Šiauliai, 2001, 5–100; Kazimieras Župerka, Atsisveikinant su Profesorium, *Gimtoji kalba* 1, 2009, 27–30.

Skirmantas VALENTAS
[skirmantasvalentas@splus.lt]